

МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФАКУЛЬТЕТ ПОДАТКОВОЇ СПРАВИ ОБЛІКУ ТА АУДИТУ
КАФЕДРА ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ, МАРКЕТИНГУ ТА БІЗНЕС-
АНАЛІТИКИ

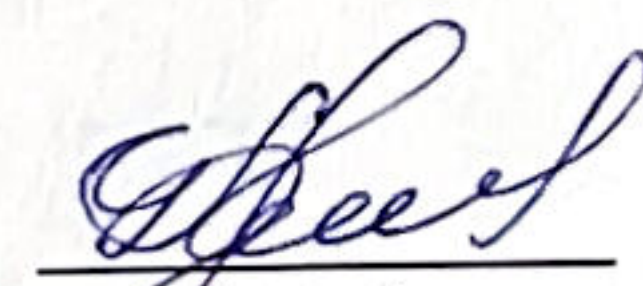
КВАЛІФІКАЦІЙНА МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА
на тему: «ФОРМУВАННЯ І РОЗВИТОК СТРАТЕГІЇ
ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ ЗВ'ЯЗКІВ УКРАЇНИ»

Здобувача вищої освіти другого (магістерського) рівня, II курсу, МЕМ-23-1 групи МЕМ-23-1,
спеціальності 292 «Міжнародні економічні відносини»,
освітня програма «Міжнародні економічні відносини/International Economic Relations»


(підпис)

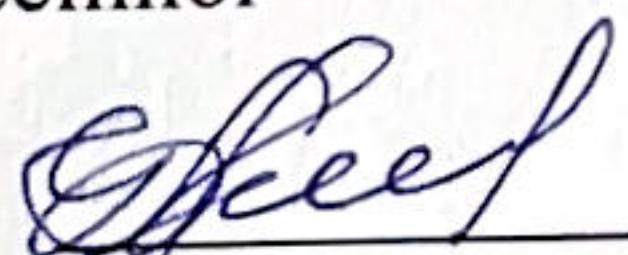
Рижук Діани Вікторівни
(прізвище, ім'я, по батькові)

Науковий керівник


(підпис)

Коляда Олена Володимирівна, к.е.н., доцент
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

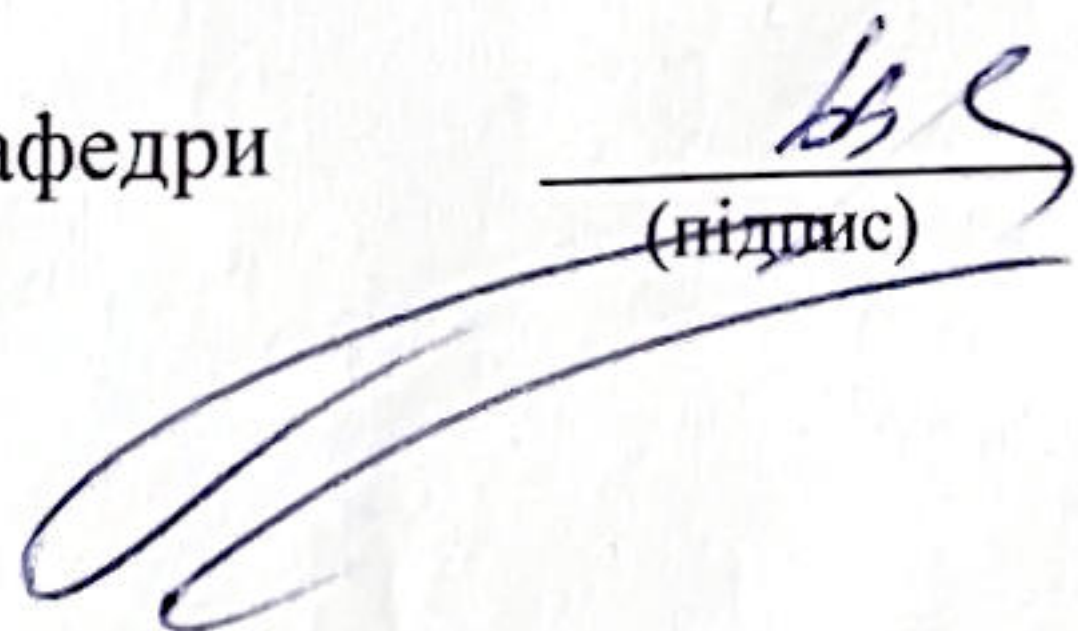
Гарант освітньо-професійної
програми


(підпис)

Коляда Олена Володимирівна, к.е.н., доцент
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Допущено до захисту за рішенням кафедри _____
протокол від «___» 7.01 2025 р. № 1

Завідувач кафедри


(підпис)

Паянок Тетяна Миколаївна
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Ірпінь – 2025

Реєстрація № 43

24.01.25.

(дата)

[Signature]

(підпис відповідальної особи)

Результати перевірки

до захисту
(до захисту, на доопрацювання)

15.12.24

(дата)

[Signature]
(підпис)

Результат
захисту

II

(оцінка)

14.02.25

(дата)

[Signature]
(підпис)

Голова комісії

[Signature]

(підпис)

Дергач А.В.

(ініціали, прізвище)

Члени комісії

[Signature]

(підпис)

Лазаренко Д.О.

(ініціали, прізвище)

[Signature]

(підпис)

Кемер О.В.

(ініціали, прізвище)

[Signature]

(підпис)

Величко Л.В.

(ініціали, прізвище)

[Signature]

(підпис)

[Signature]

(ініціали, прізвище)

БЛАНК ОЦІНЮВАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ

Об'єкти контролю	Діапазон оцінки в балах	Фактична кількість балів	Примітки	Дата, П.І.П.: керівника, голови комісії, членів комісії, секретаря, (підписи)
ОЦІНЮВАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ КЕРІВНИКОМ ТА РЕЦЕНЗЕНТОМ				
1. Зміст кваліфікаційної магістерської роботи (якість теоретичного матеріалу, його зв'язок з практичним, вміння представляти матеріал в логічній послідовності, наявність висновків та пропозицій)	від 0 до 30	25		15.12.24 Колесніченко О.В. Степанюк
2. Дотримання вимог щодо оформлення	від 0 до 10	7		
3. Вчасне виконання роботи на всіх етапах у встановлені кафедрою терміни	від 0 до 5	5		
4. Рецензент	від 0 до 5	4		
РАЗОМ БАЛІВ*	від 0 до 50	41		
ОЦІНЮВАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ КОМІСІЄЮ ПО ЗАХИСТУ				
1. Доповідь	від 0 до 10	10		Колесніченко О.В. Степанюк Сергійчук А.В. Мерзляк Л.О. Воронцов А.В.
2. Роздатковий матеріал	від 0 до 5	5		
3. Знання теоретичного та практичного матеріалу, вміння відповідати на запитання	від 0 до 25	25		
5. Апробація (участь у конференціях)	від 0 до 10	0		
РАЗОМ БАЛІВ	від 0 до 50	40		
ЗАГАЛЬНА КІЛЬКІСТЬ БАЛІВ	від 0 до 100	81		

ПЕРЕВЕДЕННЯ ОЦІНКИ ЗА 100-БАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ ДО НАЦІОНАЛЬНОЇ ШКАЛИ ТА ШКАЛИ

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ЄКТС	ЄКТС Оцінка за національною шкалою	Дата	П.І.П.: голови, членів комісії, секретаря, (підпис)
81	4	B	14.02.25	Колесніченко О.В. Степанюк Сергійчук А.В. Мерзляк Л.О. Воронцов А.В.

Правила переведення оцінок до національної шкали та шкали ЄКТС

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ЄКТС	Оцінка за національною шкалою
90-100	A	5 (відмінно)
80-89	B	4 (добре)
70-79	C	
60-69	B	
50-59	E	3 (задовільно)
35-49	EX	2 (незадовільно)

Факультет Податкової справи обліку та аудиту
Кафедра економічної політики, маркетингу та бізнес-аналітики
Спеціальність 292 «Міжнародні економічні відносини»
Освітня програма «Міжнародні економічні відносини/International Economic Relations»

Затверджую
Завідувач кафедри
«10» 11 2023

N 19

**Завдання на кваліфікаційну магістерську роботу
здобувачу вищої освіти**

Рижук Діана Вікторівна
(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема кваліфікаційної магістерської роботи
Формування і розвиток стратегії зовнішньоекономічних зв'язків України

Затверджена наказом ректора від «08» 01 2024 №3

2. Строк здачі закінченої роботи 10-14.02.2025 р.

3. Цільова установка

Формування і розвиток стратегії зовнішньоекономічних зв'язків України.

Мета роботи визначити основні напрямки та фактори формування ефективної стратегії зовнішньоекономічних зв'язків України, визначення її ролі в умовах глобальних економічних викликів та наслідків війни для національної економіки.

Об'єкт дослідження зовнішньоекономічна діяльність України.

Предмет дослідження процес формування та розвитку стратегії зовнішньоекономічних зв'язків України.

База дослідження офіційні документи та нормативно-правова база; аналітичні матеріали та звіти міжнародних організацій; статистичні дані Державної служби статистики України, Міністерства економіки України, а також міжнародних статистичних організацій; публікації в наукових журналах, монографії, дисертаційні роботи, а також інші наукові дослідження в галузі міжнародної економіки, зовнішньоекономічних зв'язків та міжнародної торгівлі.

4. Вихідні дані до роботи наукова та навчально-методична література, законодавчі й нормативні акти України.

5. Перелік графічного матеріалу рисунки, таблиці, графіки, що відповідають даній тематиці роботи.

6. Зміст кваліфікаційної магістерської роботи (перелік питань за кожним розділом)

ВСТУП

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ СТРАТЕГІЙ
ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ ЗВ'ЯЗКІВ

1.1. Теоретичні основи формування стратегії зовнішньо економічних зв'язків

1.2. Історична сутність формування стратегії зовнішньо економічних зв'язків

РОЗДІЛ 2 ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ
ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ ЗВ'ЯЗКІВ УКРАЇНИ

2.1. Оцінка сучасного стану зовнішньоекономічних зв'язків України

2.2. Аналіз основних показників зовнішньоекономічної діяльності України

РОЗДІЛ 3 ПЕРСПЕКТИВИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ
ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ СТРАТЕГІЇ УКРАЇНИ

ВИСНОВКИ

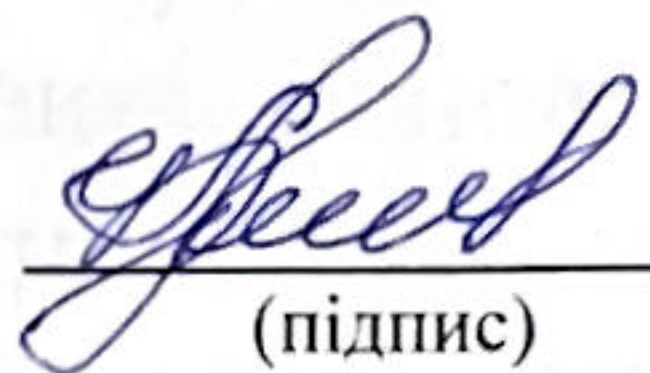
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

7. Календарний план виконання кваліфікаційної магістерської роботи

№ п/п	Назва етапів кваліфікаційної магістерської роботи	Строк виконання етапів роботи	
		За планом	Фактично
1.	Вибір теми	01.11.2023 р.	25.10.2023 р.
2.	Вивчення літературних джерел та складання плану роботи	30.01.2024 р.	28.01.2024 р.
3.	Підготовка 1 розділу дипломної роботи та подання його керівнику	12.03.2024 р.	05.03.2024 р.
4.	Підготовка 2 розділу дипломної роботи та подання його керівнику	04.06.2024 р.	01.06.2024 р.
5.	Підготовка 3 розділу дипломної роботи та подання його керівнику	01.11.2024 р.	30.10.2024 р.
6.	Підготовка вступу та висновків до дипломної роботи та подання їх керівнику	04.12.2024 р.	01.12.2024р.
7.	Доопрацювання дипломної роботи та подання його керівнику	09.12.2024 р.	09.12.2024 р.
8.	Отримання відгуку керівника дипломної роботи	09-10.12.2024 р.	09-10.12.2024 р.
9.	Допуск дипломної роботи до захисту (попередній захист)	10-15.12.2024 р.	10.12.2024 р.
10.	Отримання зовнішньої рецензії на дипломну роботу	15-25.01.2025 р.	15-25.01.2025 р.
11.	Захист дипломної роботи	10-14.02.2025 р.	10-14.02.2025 р.

8. Дата видачі завдання «10» 11 2023 р. _

9. Керівник кваліфікаційної
магістерської роботи


(підпис)

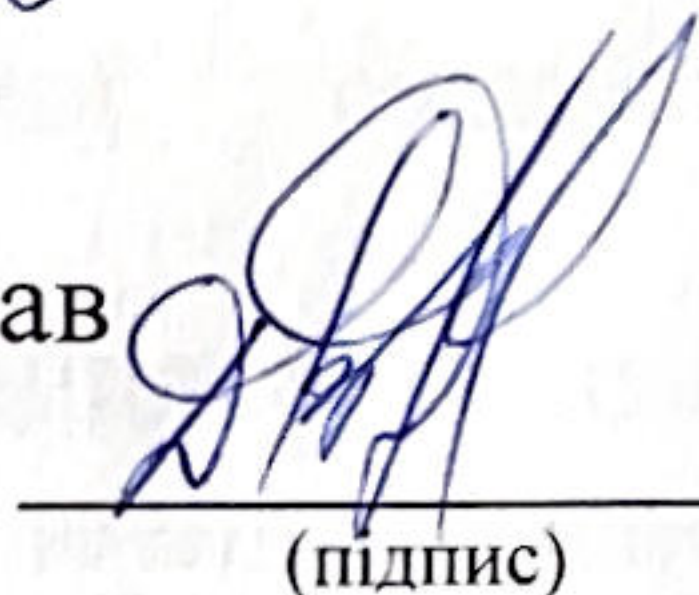
Коляда Олена Володимирівна
(прізвище, ініціали)

10. Керівник освітньо-
професійної програми


(підпис)

Коляда Олена Володимирівна
(прізвище, ініціали)

11. Завдання до виконання отримав
здобувач вищої освіти


(підпис)

Рижук Діана Вікторівна
(прізвище, ініціали)

АНОТАЦІЯ

«Формування і розвиток стратегії зовнішньоекономічних зв'язків України»

Мета роботи полягає в визначенні основних напрямків та факторів формування ефективної стратегії зовнішньоекономічних зв'язків України, визначення її ролі в умовах глобальних економічних викликів та наслідків війни для національної економіки.

Завданнями роботи є:

- вивчення теоретичних основ формування стратегії зовнішньоекономічних зв'язків;
- дослідження історичної сутності формування стратегії зовнішньоекономічних зв'язків;
- оцінка сучасного стану зовнішньоекономічних зв'язків України;
- аналіз основних показників зовнішньоекономічної діяльності України;
- дослідження перспективи та надання рекомендації щодо удосконалення зовнішньоекономічної стратегії України;
- написання висновків.

Предметом дослідження є процес формування та розвитку стратегії зовнішньоекономічних зв'язків України.

Об'єктом дослідження виступає зовнішньоекономічна діяльність України.

Базою дослідження виступають офіційні документи та нормативно-правова база; аналітичні матеріали та звіти міжнародних організацій; статистичні дані Державної служби статистики України, Міністерства економіки України, а також міжнародних статистичних організацій; публікації в наукових журналах, монографії, дисертаційні роботи, а також інші наукові дослідження в галузі міжнародної економіки, зовнішньоекономічних зв'язків та міжнародної торгівлі; інтернет-ресурси та спеціалізовані веб-сайти.

За результатами дослідження сформульовані відповідні висновки та пропозиції. Ефективність зовнішньоекономічної діяльності залежить від належного планування та організації процесу виходу на світовий ринок. Успіх визначається як внутрішніми факторами, такими як організація роботи, інформаційне забезпечення та кадровий потенціал, так і зовнішніми, такими як політичні, економічні та соціокультурні умови. Формування стратегії зовнішньоекономічних зв'язків повинно враховувати процеси міжнародної економічної інтеграції, оскільки глобалізація та взаємодія з іншими країнами створюють можливості для розвитку національної економіки, підвищення конкурентоспроможності та доступу до нових ринків.

Війна суттєво вплинула на зовнішньоекономічні зв'язки України, спричинивши перебудову торговельних потоків і переорієнтацію на ринки ЄС. Хоча експорт та імпорт залишаються нестабільними, основними викликами є логістичні труднощі, падіння морських перевезень і геополітичні суперечності. Одержані результати можуть бути використані у подальших наукових дослідженнях актуальних проблем інвестиційної діяльності України; зовнішньоекономічній діяльності як рекомендації щодо визначення стратегії

покращення зовнішньо-економічного стану країни.

Кваліфікаційна магістерська робота містить 44 сторінок, 1 таблиць, 5 рисунків, список використаних джерел з 41 найменувань, 0 додатків.

Ключові слова: стратегія зовнішньоекономічних зв'язків, зовнішньоекономічна діяльність, економіка, інвестиції, війна.

Рік виконання кваліфікаційної магістерської роботи 2023-2024.

Рік захисту кваліфікаційної магістерської роботи 2025.

ANNOTATION

"Formation and development of the strategy of foreign economic relations of Ukraine"

The purpose of the work is to determine the main directions and factors of forming an effective strategy of foreign economic relations of Ukraine, to determine its role in the conditions of global economic challenges and the consequences of the war for the national economy.

The objectives of the work are:

- study of the theoretical foundations of forming a strategy of foreign economic relations;
- study of the historical essence of forming a strategy of foreign economic relations;
- assessment of the current state of foreign economic relations of Ukraine;
- analysis of the main indicators of foreign economic activity of Ukraine;
- study of the prospects and recommendations for improving the foreign economic strategy of Ukraine;
- writing conclusions.

The subject of the study is the process of forming and developing a strategy of foreign economic relations of Ukraine.

The object of the study is the foreign economic activity of Ukraine.

The basis of the study are official documents and regulatory framework; analytical materials and reports of international organizations; statistical data of the State Statistics Service of Ukraine, the Ministry of Economy of Ukraine, as well as international statistical organizations; publications in scientific journals, monographs, dissertations, as well as other scientific research in the field of international economics, foreign economic relations and international trade; Internet resources and specialized websites.

Based on the results of the study, the corresponding conclusions and proposals were formulated. The effectiveness of foreign economic activity depends on proper planning and organization of the process of entering the world market. Success is determined by both internal factors, such as work organization, information support and human resources, and external factors, such as political, economic and socio-cultural conditions. The formation of a strategy for foreign economic relations should take into account the processes of international economic integration, since globalization and interaction with other countries create opportunities for the development of the national economy, increasing competitiveness and access to new markets.

The war significantly affected the foreign economic relations of Ukraine, causing a restructuring of trade flows and a reorientation to EU markets. Although exports and imports remain unstable, the main challenges are logistical difficulties, the decline in maritime transportation and geopolitical contradictions.

The results obtained can be used in further scientific research on the current problems of investment activity of Ukraine; foreign economic activity as recommendations for determining a strategy for improving the country's foreign economic situation.

The qualification master's thesis contains 44 pages, 1 tables, 5 figures, a list of sources used from 41 items, 0 appendices.

Keywords: strategy of foreign economic relations, foreign economic activity,

economy, investments, war.

Year of completion of the qualification master's thesis 2023-2024.

Year of defense of the qualification master's thesis 2025.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ СТРАТЕГІЙ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ ЗВ'ЯЗКІВ	6
1.1. Теоретичні основи формування стратегії зовнішньо економічних зв'язків	6
1.2. Історична сутність формування стратегії зовнішньо економічних зв'язків	11
РОЗДІЛ 2 ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ ЗВ'ЯЗКІВ УКРАЇНИ.....	16
2.1. Оцінка сучасного стану зовнішньоекономічних зв'язків України	16
2.2. Аналіз основних показників зовнішньоекономічної діяльності України .	23
РОЗДІЛ 3 ПЕРСПЕКТИВИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ СТРАТЕГІЇ УКРАЇНИ	30
ВИСНОВКИ	36
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	Error! Bookmark not defined.

ВСТУП

У сучасних умовах глобалізації та економічної інтеграції зовнішньоекономічні зв'язки відіграють ключову роль у розвитку національних економік. Для України, яка знаходиться на шляху модернізації та реформ, формування стратегії зовнішньоекономічних зв'язків є важливим інструментом для забезпечення стабільного економічного зростання та інтеграції у світову економіку.

Зовнішньоекономічні зв'язки охоплюють широкий спектр економічної взаємодії між державами, включаючи торгівлю, інвестиції, фінансові операції, міжнародні перевезення та інші форми економічної кооперації. Однак, для ефективного використання цього потенціалу необхідно визначити стратегії, яка враховуватимуть поточні глобальні тенденції та виклики.

Актуальність теми - зовнішньоекономічна діяльність відіграє ключову роль у розвитку національної економіки, забезпечуючи приплив інвестицій, розширення ринків збуту, зростання обсягів експорту та імпорту, а також підвищення конкурентоспроможності української продукції на світовому ринку.

Стан і ступінь розробки проблеми в спеціальній літературі. Проблематику зовнішньоекономічних зв'язків досліджували багато науковців, серед українських варто відзначити: Могильська В., Крамар І., Саркісян Л. Г., Галас М. І., Платонова І. О. Небрат В. В. та ін.

Мета і завдання дослідження – визначити основні напрямки та фактори формування ефективної стратегії зовнішньоекономічних зв'язків України, визначення її ролі в умовах глобальних економічних викликів та наслідків війни для національної економіки.

Завдання дослідження наступні:

- вивчення теоретичних основ формування стратегії зовнішньоекономічних зв'язків;
- дослідження історичної сутності формування стратегії зовнішньоекономічних зв'язків;
- оцінка сучасного стану зовнішньоекономічних зв'язків України;
- аналіз основних показників зовнішньоекономічної діяльності України.
- дослідження перспективи та надання рекомендації щодо удосконалення зовнішньоекономічної стратегії України;
- написання висновків.

Об'єкт дослідження -зовнішньоекономічна діяльність України.

Предмет дослідження -процес формування та розвитку стратегії зовнішньоекономічних зв'язків України.

База дослідження. При написанні дипломної роботи було використано:

- офіційні документи та нормативно-правова база (законодавчі акти, постанови уряду, стратегічні документи, плани розвитку зовнішньоекономічної діяльності країни, угоди про вільну торгівлю, а також інші міжнародні договори і домовленості, які регулюють зовнішньоекономічну діяльність України);
- аналітичні матеріали та звіти міжнародних організацій;
- статистичні дані Державної служби статистики України, Міністерства економіки України, а також міжнародних статистичних організацій;
- публікації в наукових журналах, монографії, дисертаційні роботи, а також інші наукові дослідження в галузі міжнародної економіки, зовнішньоекономічних зв'язків та міжнародної торгівлі;
- інтернет-ресурси та спеціалізовані веб-сайти.

Науково-практична значимість одержаних результатів. Матеріали проведеного дослідження стануть у нагоді для подальшого вивчення стратегічного управління та планування на рівні держави та господарюючих суб'єктів у забезпеченні ефективної зовнішньоекономічної діяльності країни,

визначення методів, що мають застосовуватися при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності у процесі економічної інтеграції України. Отримані результати та висновки можуть бути використані як практичні рекомендації та напрямки для подальших наукових досліджень.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ СТРАТЕГІЙ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ ЗВ'ЯЗКІВ

1.1. Теоретичні основи формування стратегії зовнішньоекономічних зв'язків

В умовах масштабних геополітичних змін у світі та загострення глобальних проблем, які, якщо не вирішувати, можуть загрожувати існуванню людства, важливість питань міжнародної політики постійно зростає. Одним із ключових аспектів міжнародних відносин є політичні фактори, що безпосередньо впливають на формування зовнішньоекономічних зв'язків між країнами у сферах економіки, соціального розвитку, науки, освіти, технологій та інших [1].

Зовнішньоекономічна діяльність охоплює складний комплекс послідовних дій, які починаються з формування бізнес-ідеї та ведуть до її реалізації в межах конкретного проєкту держави, компанії чи організації. Основна мета цієї діяльності - створення продукції, виконання робіт та надання послуг, які зможуть конкурувати на міжнародних ринках. Ефективність зовнішньоекономічної діяльності значною мірою залежить від стратегічних цілей, поставлених урядом. Саме тому формування та розвиток стратегії зовнішньоекономічних зв'язків є важливим елементом для досягнення національних економічних пріоритетів і забезпечення сталого розвитку країни [2].

Термін «стратегія» має грецьке походження й означає «військове керування» або «військове мистецтво». Первісно він застосовувався у військовій сфері для позначення проведення операцій, які вимагали завчасно спланованих і визначених стратегічних завдань. У 1962 році А. Чендлер

адаптував цей термін для визначення ефективного управління підприємницькою діяльністю. Стратегія підприємства визначається як системний план дій, орієнтований на досягнення основних цілей компанії. На сьогодні існує багато трактувань поняття «стратегія підприємства».

Г. Мінцберг пропонує бачити стратегію як:

- плани керівництва для досягнення цілей і завдань компанії;
- дотримання певних моделей поведінки;
- позиціонування продуктів на конкурентних ринках;
- перспективу, що вказує на основний напрям діяльності підприємства;
- створення конкурентних переваг. [3, с.11-12].

Поняття «стратегія зовнішньоекономічної діяльності» можна розглядати з трьох основних підходів (рис. 1.1).

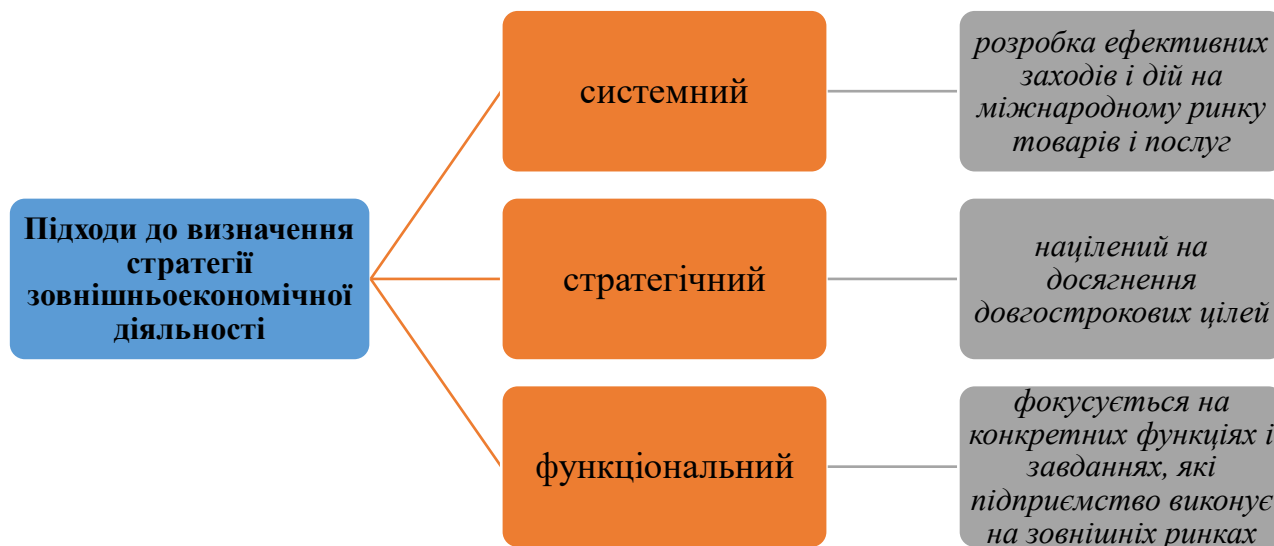


Рис. 1.1. Підходи до визначення стратегії зовнішньоекономічної діяльності

1. Стратегічний підхід до визначення «стратегії зовнішньоекономічної діяльності» орієнтований на довгострокові цілі, основною з яких є розробка

ефективних заходів і дій на міжнародному ринку товарів і послуг. Цей підхід спрямований на забезпечення стабільності, розширення ринкових позицій та досягнення бажаної частки ринку.

2. Системний підхід, у свою чергу, акцентує увагу на реалізації цілого комплексу зовнішньоекономічних стратегій підприємства, націлених на досягнення довгострокових цілей. Формування стратегії зовнішньоекономічної діяльності за системним підходом потребує врахування таких ключових елементів:

- узгодження дій із ринковими умовами та протидія їхнім викликам;
- вихід на нові ринки;
- створення конкурентних переваг.

3. Функціональний підхід фокусується на конкретних функціях і завданнях, які підприємство виконує на зовнішніх ринках. Основне увага в цьому підході передбачає оптимізацію окремих функціональних процесів, таких як маркетинг, логістика, фінанси, управління персоналом тощо. Методом функціонального підходу є підвищення ефективності роботи підприємства на міжнародному ринку шляхом раціоналізації цих процесів. При цьому важливо забезпечити координацію між іншими функціональними підрозділами підприємства для досягнення узгоджених результатів у зовнішньоекономічній діяльності [4].

При розгляді проблеми зовнішньоекономічних зв'язків, ефективність такої діяльності визначається тим, наскільки добре спланований і організований процес виходу на світовий ринок у довгостроковій перспективі. Успіх зовнішньоекономічної діяльності залежить від численних внутрішніх (організація зовнішньоекономічної роботи в регіонах, інформаційне забезпечення, планування експортної продукції, облік і аналіз зовнішньоторговельних поставок, кадровий потенціал) і зовнішніх факторів (економічні, політичні, правові, демографічні, соціокультурні та науково-

технічні), які формують експортний потенціал країни. Саме цей потенціал є основою для розробки стратегії.

Всі вищезазначені чинники складають зовнішньоекономічний потенціал держави, що є фундаментом для визначення стратегії розвитку зовнішньоекономічної діяльності.

Платонова І. О. характеризує поняття зовнішньоекономічних зв'язків як комплексну систему багатогранних форм міждержавної співпраці та їхніх суб'єктів [5].

Зовнішньоекономічна діяльність є складним процесом, що включає послідовний ланцюг дій - від зародження бізнес-ідеї до її реалізації у конкретних проєктах країни, організації чи підприємства, які дозволяють виробляти необхідні товари, виконувати роботи та надавати послуги, здатні конкурувати на міжнародних ринках. Успіх цього процесу значною мірою залежить від цілей, що ставить перед собою уряд. Саме цей процес має знайти відображення у стратегії розвитку зовнішньоекономічної діяльності.

Для ефективного формування стратегії зовнішньоекономічних зв'язків країни необхідно враховувати процеси міжнародної економічної інтеграції. Взаємодія з іншими країнами в умовах глобалізації створює передумови для інтеграції національної економіки у світовий ринок, полегшуючи доступ до нових ринків, ресурсів та інвестицій. Участь в інтеграційних процесах також сприяє зростанню конкурентоспроможності вітчизняних товарів і послуг на міжнародній арені.

Аналізуючи проблему стратегічного управління, ефективність зовнішньоекономічної діяльності залежить від того, наскільки правильно сплановано та організовано процес виходу на світовий ринок у довгостроковій перспективі. Для вирішення питань стратегічного управління зовнішньоекономічною діяльністю суб'єкта необхідно враховувати тип і стадію

розвитку підприємства, а також особливості регіону, в якому воно розташоване [6].

Для організацій, що працюють на зовнішньому ринку, важливо правильно оцінити середовище, в якому вони функціонуватимуть, і знайти необхідні шляхи підвищення конкурентоспроможності. Ці шляхи повинні, по-перше, відповідати поточній ринковій ситуації та тенденціям її розвитку, а по-друге, враховувати особливості власного виробництва [7].

Існують переваги використання стратегічного управління зовнішньоекономічним розвитком підприємства в умовах глобалізаційних процесів світової економіки [8]:

- мінімізація ризиків негативних факторів динамічного міжнародного середовища;
- швидка реакція на непередбачувані зміни, що відповідають умовам зовнішнього середовища;
- сприяння професійному розвитку менеджерів і фахівців;
- раціональне використання ресурсного потенціалу;
- підвищення відповідальності працівників;
- заохочення співробітників до реального впровадження прийнятих управлінських рішень у довгостроковій перспективі;
- підвищення координації дій.

Багато підприємств у районах конфлікту та на окупованих територіях змушені були зупинити свою роботу, а значна частина виробничих потужностей зазнала пошкоджень або була знищена. Для бізнесу ускладнився доступ до ресурсів, сировини та ринків збуту [9].

Розглядаючи теоретичні основи формування стратегії зовнішньоекономічних зв'язків, важливо зосередитися на механізмах, які забезпечують успішне входження країни до міжнародного економічного простору. Така стратегія повинна враховувати чинники глобалізації,

можливості міжнародної кооперації та інтеграції, а також адаптацію до змін на світових ринках.

Міжнародна економічна інтеграція (МЕІ) – це процес зближення та взаємозалежності національних економік шляхом створення єдиного економічного простору для вільного руху товарів, послуг, капіталу та робочої сили через національні кордони. Інтеграція приводить до формування цілісної економічної системи. Міжнародна економічна інтеграція передбачає реалізацію узгодженої державної політики як у взаємних економічних відносинах, так і у відносинах із третіми країнами.

Основою міжнародної економічної інтеграції є глобалізація та інтернаціоналізація економічного життя. Глобалізація означає тісну взаємодію та зближення економічних, політичних, соціальних, правових, інформаційних, соціокультурних та інших зв'язків між суб'єктами економічної діяльності всіх країн світу, формування єдиної (глобальної) системи світових економічних відносин для всього світового суспільства. Це процес поступового перетворення світу на єдиний простір, у якому товари, послуги, капітал і ідеї вільно рухаються, стимулюючи розвиток наднаціональних інституцій та створення міжнародного інституційного, правового, культурного й інформаційного середовища [10].

1.2. Історична сутність формування стратегії зовнішньоекономічних зв'язків

Міжнародні економічні зв'язки є однією з найбільш динамічних сфер економіки. Їхній розвиток має багатовікову історію, що почалася з зовнішньоторговельної діяльності для задоволення потреб у товарах, які національні економіки не могли виробляти ефективно або взагалі не виробляли.

З часом зовнішньоекономічні відносини (ЗЕВ) перетворилися на складну систему міжнародних економічних зв'язків, відому як світова економіка, що охоплює інтереси всіх країн. Тому кожна держава потребує ефективного регулювання ЗЕД, щоб захистити власні інтереси. Навіть у розвинених країнах існує потреба в державному регулюванні ЗЕД, яке включає захист вітчизняних виробників, стимулювання експорту, залучення іноземних інвестицій, балансування зовнішнього платіжного балансу, регулювання валютних операцій та ухвалення нормативно-правових актів для забезпечення стабільності і прозорості міжнародної торгівлі [11].

До основних чинників, що стимулюють розвиток зовнішньоекономічних зв'язків, належать: нерівномірний економічний розвиток різних країн; різноманітність у ресурсній базі; відмінності в трудових ресурсах; неоднорідність у розподілі фінансових ресурсів; особливості політичних відносин; різний рівень науково-технічного розвитку; а також географічне положення, природні та кліматичні умови [12].

Розвиток зовнішньоекономічної діяльності обумовлений децентралізацією міжурядових зв'язків та передачею функцій зовнішньоекономічної активності безпосередньо суб'єктам господарювання. Згідно зі ст. 1 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність», зовнішньоекономічна діяльність є діяльністю суб'єктів господарювання України та іноземних господарських суб'єктів, заснованою на взаємовідносинах між ними, що здійснюються як на території України, так і за її межами. Це визначення охоплює різні види діяльності, проте, на нашу думку, не конкретизує напрямків такої діяльності. У свою чергу, Господарський кодекс України визначає зовнішньоекономічну діяльність як господарську діяльність, що передбачає перетин митного кордону України майном або робочою силою, однак це визначення не враховує фінансові операції [13].

Історія показує, що військові конфлікти значно впливають на економічний розвиток регіонів, а їх наслідки часто відчутні протягом багатьох років після закінчення бойових дій. Важливо зазначити, що відновлення інтеграції в зовнішню торгівлю під час і після конфліктів не можна розглядати окремо від загальної економічної політики, оскільки міжнародні ринки тісно взаємопов'язані з внутрішніми економічними процесами та стабільністю. Тому регулювання зовнішньоекономічних зв'язків має бути узгоджене з макроекономічними стратегіями, фінансовою і монетарною політикою, реформами ринку праці та іншими заходами для забезпечення комплексного підходу до економічного відновлення та зростання. Такий цілісний підхід також важливий під час аналізу міжнародного досвіду подолання негативних наслідків війни для національних економік [14].

Одним із ключових історичних прикладів, що є важливим для нашого дослідження, є план Маршалла, розроблений для відновлення Західної Європи після Другої світової війни. У другій половині XX століття європейські країни зіткнулися з низкою серйозних проблем, таких як падіння національного виробництва, дефіцит продовольства, сировини, промислових і споживчих товарів, дестабілізація фінансових систем, руйнування інфраструктури, висока інфляція і втрата конкурентоспроможності на світовому ринку. Весь континент став залежним не лише від збільшеного в чотири рази імпорту, порівняно з довоєнним періодом, а й від фінансової допомоги Сполучених Штатів [15].

Післявоєнний рівень виробництва в Європі становив лише 46% від обсягів виробництва в США. Більшість сучасних економічно розвинених країн Європи поставили розвиток зовнішньоекономічних зв'язків у пріоритет, щоб подолати високу залежність від імпорту та низький рівень доходів населення. Економічна стабілізація досягалася завдяки заходам з налагодження державно-приватного партнерства, субсидування виробництва, податкових пільг, прямого фінансування підприємництва та стимулювання іноземних інвестицій.

У межах Плану Маршалла, американським урядом було виділено близько 2% ВВП США на пільгове кредитування європейських урядів і прямі інвестиції в промислові підприємства.

На початкових етапах післявоєнної відбудови зовнішньоторговельна політика урядів Великобританії, Франції, Бельгії та інших європейських країн була спрямована на налагодження активних торгових відносин зі США, а також частково з Канадою, Австралією, Новою Зеландією та країнами Південної Америки для подолання післявоєнного дефіциту товарів. Фінансування імпорту здебільшого здійснювалося за рахунок прямої допомоги від США і Світового банку у вигляді кредитів, а також за допомогою плану Маршалла.

Ситуація частково нагадує сучасні реалії України, де зниження національного виробництва компенсується збільшенням імпорту, що призводить до дефіциту платіжного балансу, покритого міжнародною фінансовою допомогою. У міру відновлення виробництва економічна політика західноєвропейських країн почала схилитися до поміркованого протекціонізму та обмеження імпорту для розвитку регіональних торгових зв'язків. Запроваджувалися програми кредитування та субсидування експорту, а девальвація європейських валют щодо долара створювала тиск на імпортні товари, стимулюючи експорт із Західної Європи. Важливим аспектом реінтеграції європейських держав у зовнішньоекономічні зв'язки стало активне відновлення пошкодженої інфраструктури.

Загалом основними факторами відновлення країн Західної Європи після Другої світової війни, створення єдиних виробничих ланцюгів доданої вартості та поживлення зовнішньоекономічних зв'язків стали:

- підвищення ролі держави у плануванні та програмуванні економіки (зокрема у Франції та Британії);
- державна підтримка ключових галузей національного виробництва (наприклад, у Німеччині);

- проведення ефективної зовнішньоторговельної політики, включаючи структуру торгівлі та митно-тарифне регулювання;
- посилення інтеграційних процесів;
- належне нормативно-правове забезпечення розвитку підприємництва та конкуренції;
- захист приватної власності;
- регулювання грошово-кредитної системи [16].

Таким чином можна стверджувати, що особливий вплив на формування зовнішньоекономічних стратегій справила промислова революція, яка вимагала нових ринків для збуту продукції та джерел сировини, що посилювало колоніальну експансію і конкуренцію за світові ринки. Після Другої світової війни розвинулися сучасні підходи, які акцентували увагу на інтеграційних процесах (як ЄС), лібералізації торгівлі (в рамках ГАТТ і СОТ) та регулюванні глобальної економіки.

Важливим аспектом стратегії стали інструменти національного регулювання, зокрема митно-тарифні бар'єри, торговельні угоди, валютне регулювання та багатостороння співпраця. Тому, щоб підвищити ефективність зовнішньоекономічної діяльності в довгостроковій перспективі, необхідно приділяти увагу цілеспрямованому плануванню та практичній продуманості обраного напрямку. Стратегія зовнішньоекономічної діяльності дозволяє вільно орієнтуватися в кризових ситуаціях і зберігати свої позиції на міжнародному ринку.

РОЗДІЛ 2

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ ЗВ'ЯЗКІВ УКРАЇНИ

2.1. Оцінка сучасного стану зовнішньоекономічних зв'язків України

Воєнний стан виступає одним із негативних чинників, що впливають на формування міжнародних економічних відносин, завдаючи шкоди як локальній економіці України, так і економікам країн, з якими Україна не має тісних економічних зв'язків. У сучасних умовах глобалізації всі країни взаємопов'язані, навіть за відсутності глибоких економічних відносин, тому війна в Україні чинить негативний вплив на світову економіку загалом.

На сучасний стан міжнародних економічних відносин впливає широкий спектр чинників, серед яких: демографічні, економічні, природні, науково-технічні, а також культурне середовище та інші аспекти. Значний вплив на ці відносини протягом останніх років мала пандемія COVID-19. Вона спричинила скорочення світової торгівлі товарами та послугами, а також зниження обсягів виробництва певних товарів. Особливо серйозно пандемія позначилася на глобальній торгівлі послугами, адже локдауни найсильніше вдарили по сферах туризму, розваг та дозвілля [17].

Водночас, найбільший вплив на світову економіку та міжнародні економічні відносини, як України, так і світу загалом, чинить повномасштабна війна. Варто зазначити, що ця війна вже зараз істотно впливає на глобальну економіку, особливо в контексті міжнародної торгівлі. Наслідки проявляються у двох аспектах: по-перше, експорт деяких товарів з України, зокрема зернових культур, значно ускладнений через блокування наземних і морських торговельних шляхів. Також ускладнено видобуток і експорт залізної руди та продуктів її переробки, які є важливими статтями українського експорту, в яких

країна є світовим лідером. Крім того, Україна залишається одним із провідних експортерів соняшникової олії.

З іншого боку, агресія РФ, яка є значним експортером нафти, газу, зернових культур та соняшникової олії, фактично паралізувала її зовнішню торгівлю цими товарами. Усе це суттєво ускладнює світову торгівлю, що є важливою складовою міжнародних економічних відносин [18].

Військова агресія в Україні значно відкинула рівень економічного розвитку країни на багато років назад. Це призвело до значних втрат людського капіталу, руйнування інфраструктури, порушення ланцюгів постачання сільськогосподарської продукції та суттєвого зменшення виробничих можливостей через перебої з електропостачанням і адміністративне регулювання валютного курсу Національним банком. У квітні 2022 року активні бойові дії тривали в шести областях, які забезпечували близько 20% ВВП України та відігравали ключову роль у її економічному розвитку й зовнішньоекономічній діяльності [19].

Обсяги та структура зовнішньої торгівлі України в 2022 році зазнали кардинальних змін. До початку війни, за прогнозами Організації економічного співробітництва та розвитку (OECD) і Світової продовольчої організації (FAO), Україна протягом 2020–2029 років мала значно зміцнити свої позиції на світовому ринку зернових, увійшовши до п'ятірки найбільших експортерів із часткою близько 14%. На кінець десятиріччя очікувалося, що Україна посіде шосте місце у виробництві пшениці, а за обсягами експорту розділить четверту позицію з Канадою. Експорт кукурудзи мав зрости до 31 млн тонн, забезпечивши Україні четверте місце у світі. Щодо інших зернових культур, таких як ячмінь, овес і жито, прогнозувалося збільшення експорту з 5,2 млн тонн у 2019 році до 6,4 млн тонн у 2029 році, що мало зміцнити позиції України у п'ятірці світових лідерів у цій сфері [20].

Основною перешкодою для зовнішньоекономічної діяльності України стало обмеження торговельних логістичних маршрутів: північний і східний напрями були перекриті через закриття шляхів до Республіки Білорусь і російської федерації. До того ж українські морські порти на півдні опинилися в блокаді, що зробило західний напрям єдиним можливим для зовнішньої торгівлі [21].

З огляду на це, війна вже зараз має негативний вплив на постачання продовольства на світові ринки, що особливо погіршує ситуацію в країнах, залежних від імпорту, зокрема в Африці та Азії. Крім того, конфлікт спричиняє поступове загострення енергетичної кризи в країнах, які були залежні від російських енергоносіїв. Це стимулює формування нових зовнішньоекономічних зв'язків, оскільки держави, що раніше покладалися на російські нафту і газ, активізують співпрацю з іншими постачальниками стратегічно важливих ресурсів.

Таким чином, війна в Україні стає каталізатором значних змін у системі міжнародних економічних відносин. Особливу увагу слід приділити сучасному стану формування міжнародних економічних зв'язків України, на які впливають такі чинники:

- руйнування промислових об'єктів внаслідок повномасштабної війни;
- окупація ключових промислових регіонів;
- блокування наземних і морських транспортних шляхів;
- затримки у перевезенні вантажів через складнощі з логістикою;
- відтік людського капіталу, що знижує продуктивність і якість праці.

Ці фактори мають серйозний вплив як на міжнародну співпрацю, так і на загальний стан економіки України.

Усе це негативно позначається на сучасному рівні економічного розвитку України, підриваючи її зовнішньоекономічні зв'язки з іншими країнами та перешкоджаючи зовнішньоекономічній діяльності [22].

Отже, можна стверджувати, що в умовах воєнного стану міжнародні економічні відносини зазнають значних порушень, основною причиною яких є повномасштабна війна. Вона спричинила розрив експортно-імпортних зв'язків через руйнування ланцюгів постачання. Це створює серйозні виклики для зовнішньоекономічної діяльності України, вимагаючи посиленого втручання держави та підтримки міжнародної спільноти. Її допомога є необхідною для стабілізації експорту стратегічно важливих товарів з України, які мають значення для багатьох країн світу.

За час війни було посилено спроможності власного виробництва озброєння та військової техніки, зміцнено довгострокові гарантії безпеки завдяки укладенню низки угод із партнерами. Вдалося відновити економічне зростання та забезпечити макрофінансову стабільність.

Україна отримала політичну згоду Євросоюзу на початок переговорів про вступ до ЄС, пройшовши цей шлях у максимально стислі строки.

Однак виклики 2024 року стають ще складнішими. Це стосується не лише затримок із міжнародною допомогою. Друга половина минулого року засвідчила перехід до позиційної війни на виснаження.

Ця нова реальність стала несподіваною для багатьох – як усередині країни, так і за її межами. Причини різноманітні: втома від війни, зростання соціальної напруги, недоліки санкційної політики, які використовує агресор, виборчі процеси у країнах-партнерах та підривна діяльність самої росії [23].

Україна посилила обмеження на співпрацю з контрагентами, пов'язаними з державою-агресором. Крім того, країна приєдналася до Конвенції про спільний транзит, що дозволяє українським компаніям перевозити вантажі через території країн ЄС, Європейської асоціації вільної торгівлі та інших держав-учасниць без необхідності оформлення транзиту в кожній з них. Це значно спрощує зовнішню торгівлю та сприяє покращенню логістичних зв'язків.

У 2023 році Україна отримала зовнішнє фінансування на суму 42,5 млрд дол. США, з яких 11,6 млрд дол. США (27 %) становила безповоротна грантова допомога.

Гранти були надані такими країнами, як США, Японія, Норвегія, Німеччина, Іспанія, Фінляндія, Швейцарія, Ірландія, Бельгія та Ісландія.

Довгострокове пільгове кредитне фінансування склало 30,9 млрд дол. США. Основними джерелами стали: ЄС (19,5 млрд дол. США), МВФ (4,5 млрд дол. США), Японія (3,4 млрд дол. США), Канада (1,8 млрд дол. США), Велика Британія (1 млрд дол. США), Світовий банк (660 млн дол. США) та Іспанія (50 млн дол. США).

Фінансування від Європейського Союзу було залучено в рамках програм макрофінансової допомоги. Ці кредити мають строк погашення до 35 років, включно з 10-річним пільговим періодом, а витрати на їх обслуговування покриваються ЄС.

Міжнародна допомога Україні у 2023 році представлена в табл. 2.1.

Таблиця 2.1.

Міжнародна допомога Україні у 2023 році [24]

Країна	Безповоротна грантова допомога, млн.дол.США	Країна	Довгострокове пільгове кредитне фінансування, млрд.дол. США
США	11 млрд.дол. США	ЄС	19,5
Японія	230,5	МВФ	4,5
Норвегія	190	Японія	3,4
Німеччина	105	Канада	1,8
Іспанія	50	Велика Британія	1
Фінляндія	36	Світовий банк	660 млн.дол. США
Швейцарія	30	Іспанія	50 млн.дол. США
Ірландія	21		
Бельгія	3		
Ісландія	2		

Станом на кінець 2023 року середньозважена вартість державного та гарантованого державою боргу становила 6,24 %, що на 1,4 відсоткових пунктів менше порівняно з попереднім роком.

При цьому збільшився протягом минулого року середньозважений термін до погашення державного та гарантованого боргу України на понад 2 роки – до 10,56 років.

Протягом 2023 року загальний обсяг державного та гарантованого державою боргу України зріс на 1444 млрд грн у гривневому еквіваленті та на 33,9 млрд дол. США в доларовому, переважно завдяки збільшенню довгострокового пільгового фінансування від міжнародних партнерів.

Станом на 31 грудня 2023 року державний і гарантований борг України становив 5519,5 млрд грн, або 145,3 млрд дол. США. Зокрема, зовнішній борг склав 3863 млрд грн (69,99 % від загальної суми), або 101,7 млрд дол. США, тоді як внутрішній борг становив 1656,5 млрд грн (30,01 %), або 43,6 млрд дол. США.

Структура кредиторів виглядає наступним чином:

- 51,5 % – пільгові позики від міжнародних фінансових організацій та урядів іноземних держав,
- 28,9 % – цінні папери, випущені на внутрішньому ринку,
- 16,7 % – цінні папери, випущені на зовнішньому ринку,
- 2,9 % – позики від комерційних банків і фінансових установ.

Щодо валютної структури боргу, частка державного боргу, номінованого в євро, значно зросла завдяки макрофінансовій допомозі ЄС, досягнувши 32,3 % порівняно з 14 % наприкінці 2021 року. Частка боргу в гривні склала 27,2 %, у доларах США – 26,2 %, у спеціальних правах запозичень (валюта МВФ) – 11,3 %, а в інших валютах, таких як фунти стерлінгів, канадські долари та японські єни – 2,9 %.

У 2023 році Міністерство фінансів України провело 206 аукціонів із розміщення облігацій внутрішньої державної позики (ОВДП), залучивши 552,6 млрд грн для фінансування державного бюджету.

Станом на 31 грудня 2023 року рівень рефінансування ринкових ОВДП становив 150 %. Зокрема, показник рефінансування облігацій, номінованих у гривні, досяг 172,6 %, у доларах США – 111,2 %, а в євро – 126,4 % [24].

Станом на 31 жовтня 2024 року державний та гарантований державою борг України становив 6 413,57 млрд грн, або 155,37 млрд дол. США, а саме: державний та гарантований державою зовнішній борг – 4 584,49 млрд грн (71,48 % загальної суми державного та гарантованого державою боргу), або 111,06 млрд дол. США; державний та гарантований державою внутрішній борг – 1 829,08 млрд грн (28,52 %), або 44,31 млрд дол. США.

Якщо розглядати лише військову допомогу, то структуру обсягу такої допомоги представлено на рис. 2.1.



Рис. 2.1. Військова допомога Україні у 2024 році

Джерело: виконано автором на основі [25]

За оновленими даними Ukraine Support Tracker, Данія наразі є країною, яка надає найбільшу допомогу Україні, якщо співвіднести обсяг виділених коштів із валовим внутрішнім продуктом (ВВП) країни. Данія виділила на підтримку України 1,8% свого ВВП.

Для порівняння: цей показник становить 1,7% у Естонії, 1,4% у Литві та Латвії, 0,9% у Фінляндії, 0,8% у Швеції та 0,7% у Польщі. До того ж, більшість цих країн виділяють додаткові 0,2% ВВП через спільні програми ЄС. Таким чином, загальна допомога Данії Україні сягає 2% ВВП. У той час, як у Німеччині цей показник складає 0,6% (0,4% національної допомоги плюс 0,2% через програми ЄС), а в США - 0,3% [25].

Отже, підтримка міжнародних партнерів стала неоціненним внеском у забезпеченні відносної стабільності української економіки під час війни з росією. Допомога була спрямована на порятунок компаній, національної валюти та громадян України. Багато країн, завдяки своїм можливостям, не тільки вносять фінансовий внесок в Україну, а й надають військову та гуманітарну допомогу. Слід додати, що значна сума коштів не потребує повернення і передається у вигляді грантів, що значно полегшить післявоєнний борг України.

2.2. Аналіз основних показників зовнішньоекономічної діяльності України

На сучасному етапі міжнародна торгівля відіграє ключову роль у розвитку економіки держав, виступаючи одним із основних напрямів їхнього економічного зростання. Вона є джерелом постачання товарів, які неможливо виробляти всередині країни, а також приносить прибутки від експортно-імпортних операцій. Завдяки міжнародній торгівлі країни отримують

можливість розширювати виробничі та споживчі можливості, підвищувати рівень конкуренції, задовольняти потреби споживачів у необхідних продуктах і реалізовувати надлишкову продукцію, яка не знаходить попиту на внутрішньому ринку. Для деяких держав із недостатньо розвиненим виробництвом зовнішньоекономічна діяльність є єдиним способом забезпечення себе необхідними товарами.

Міжнародна торгівля, тобто обмін товарами та послугами між країнами, є однією з найдавніших форм економічної взаємодії. Вона включає експорт, тобто реалізацію товарів і послуг, вироблених у межах країни, за її кордоном, та імпорт - ввезення й споживання в країні продукції, виробленої за її межами. Як правило, до експортних товарів відносять ті, які мають нижчу внутрішню ціну порівняно з цінами на світовому ринку. Імпорт, у свою чергу, забезпечує споживачів товарами, які не виробляються на місцевому рівні [26].

Важливим елементом розвитку міжнародних економічних відносин в умовах воєнного стану є ефективне управління експортно-імпортною діяльністю. На рисунку 2.2 представлено динаміку змін обсягів експорту та імпорту за останні 5 років.

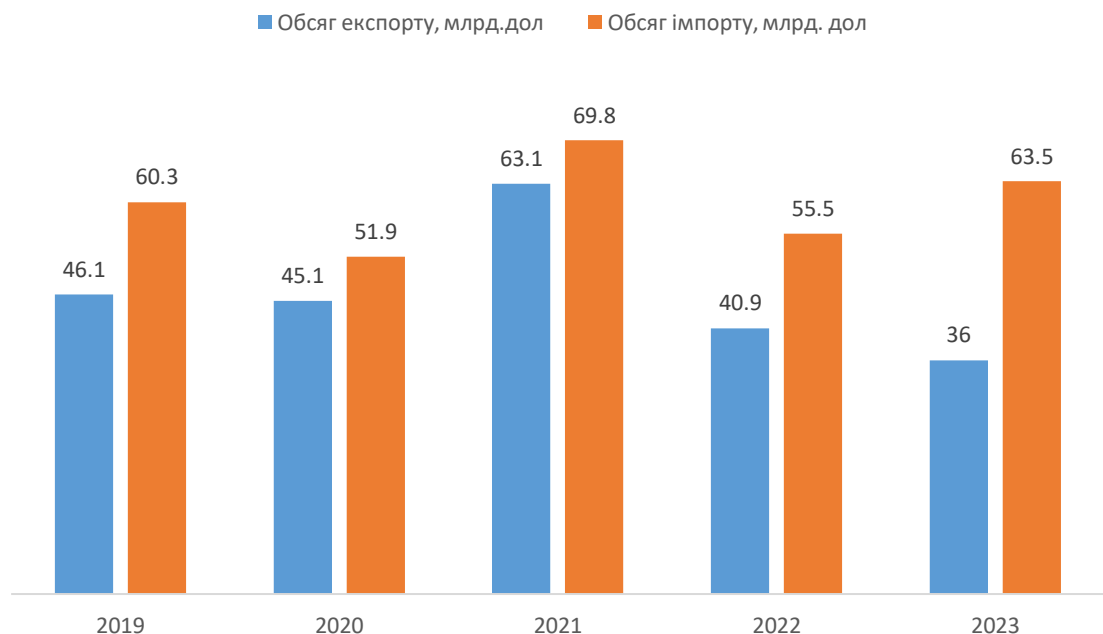


Рис. 2.2. Динаміка показників зовнішньої торгівлі України, 2019–2023

Джерело: виконано автором на основі [27-29]

Згідно з наведеними даними, зазначимо, що в останні роки динаміка експорту та імпорту залишалася нестабільною. Проте у 2021 році спостерігалось зростання обсягів як експорту, так і імпорту України. Найбільш суттєві зміни відбулися в умовах повномасштабної війни, особливо в експортній сфері. Це було зумовлено, насамперед, порушеннями у виробництві ключових експортних товарів, а також труднощами в перевезенні товарів як з України, так і в Україну. Незважаючи на це, держава зараз стикається із зростаючими потребами у стратегічно важливих товарах, що підтримує доволі високий рівень імпорту, хоча він значно поступається показникам 2021 року.

Склад основних країн-імпортерів українських товарів продовжує змінюватися під впливом геополітичних перебудов та санкцій проти держав, що підтримують тероризм. Росія та Білорусь, які у 2021 році займали відповідно п'яте і 14-те місця, втратили свої позиції ще у 2022 році. Перелік топ-10 країн в які найбільше експортовано товарів з України за 2023 рік представлено на рис. 2.3.

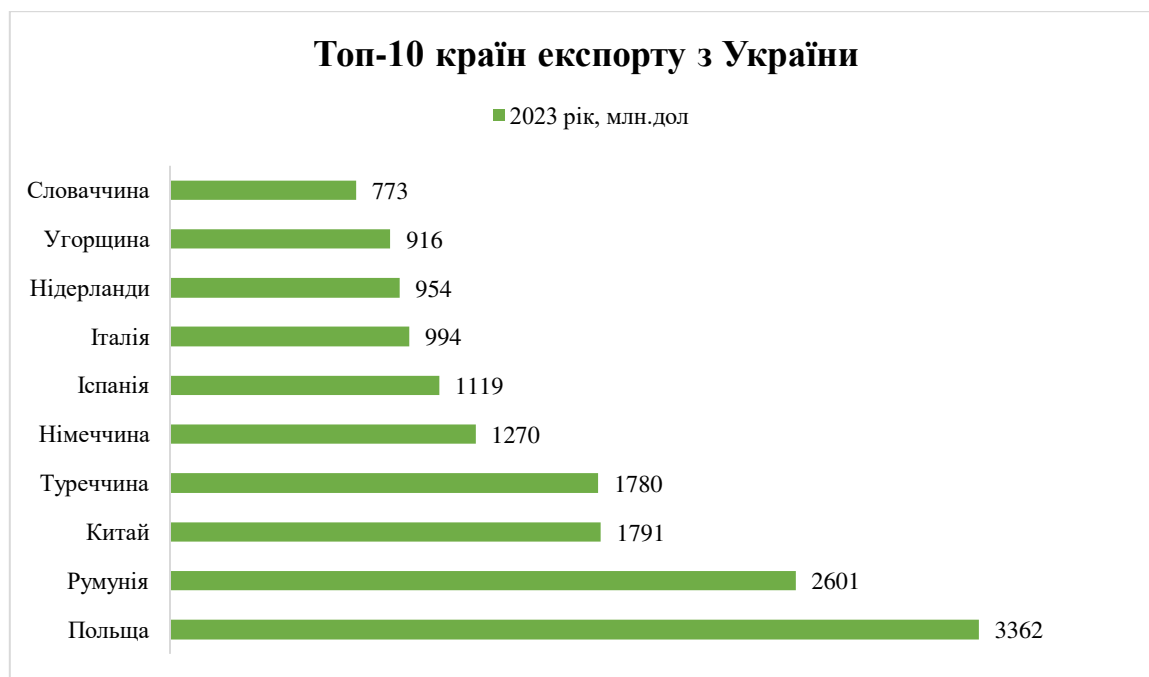


Рис. 2.3. Топ-10 країн в які найбільше експортовано товарів з України за 2023 рік

Джерело: виконано автором на основі [30]

Три основні країни, куди Україна найбільше експортувала товари за перші вісім місяців 2023 року:

- Польща: 3,4 млрд.дол (зменшення на 25,2% у порівнянні з аналогічним періодом 2022 року).
- Румунія: 2,6 млрд.дол (зростання на 20,6%).
- Китай: 1,8 млрд.дол (збільшення на 8,4%).

Суперечності у зерновій торгівлі з Польщею негативно впливають на постачання української продукції в цю країну. Зменшення експортних надходжень лише частково компенсується зростанням постачань до Румунії. Південно-західний сусід допомагає Україні, відкриваючи нові логістичні можливості через свої порти на Дунаї та Чорному морі, а також через наземні транспортні коридори [31].

За весь 2022 рік Україна експортувала до Польщі зернових на 638 млн.дол, тоді як до Румунії – майже вдвічі більше, на 1,3 млрд.дол. За перші вісім місяців 2023 року обсяг експорту до Польщі склав лише 177 млн.дол, тоді як до Румунії – 950 млн.дол.

Китай займає третє місце серед найбільших покупців українського експорту, випереджаючи Туреччину лише на 11 млн.дол. Постачання до Туреччини знизилися на 4,2% у річному вимірі та становлять 1,8 млрд.дол. Водночас обидві країни збільшили торгівлю з росією в 2022–2023 роках, незважаючи на санкційний тиск Заходу, і демонструють низькі темпи виходу своїх компаній з російського ринку.

Вплив Туреччини та Китаю на структуру українського експорту є неоднозначним. З одного боку, посилення геоекономічної фрагментації може створити загрози. З іншого – їхня зацікавленість у специфічних видах української продукції може забезпечити стабільність торгівлі навіть під час війни. Ці країни, ймовірно, захищатимуть свої економічні інтереси, які залежать від стабільності логістичних ланцюгів.

У 2021 році Китай був найбільшим імпортером української продукції, купуючи переважно руду, зернові та олійні культури. До трійки лідерів входили також Польща та Туреччина [30].

Аналізуючи ситуацію із зовнішньою торгівлею України в контексті військового протистояння з росією у 2022 році, можна зробити висновок про істотний вплив війни на національний експорт та імпорт. Зміни у зовнішньоекономічних зв'язках виявилися в переорієнтації на ринки країн Європейського Союзу та суттєвому скороченні імпорту енергоресурсів з держав-агресорів. Кардинальні зрушення торговельних потоків також проявилися у зміні географічної та товарної структури, зокрема в значному скороченні морських перевезень і зростанні частки сухопутного транспорту.

Війна не лише спричинила різке падіння зовнішньоекономічних показників, а й майже зупинила приплив прямих іноземних інвестицій через зниження привабливості країни для іноземних інвесторів у воєнних умовах. Ці обставини створили суттєві структурні та оперативні виклики, що вимагають активних заходів з боку влади для відновлення та стимулювання зовнішньоекономічної діяльності.

Динаміка прямих іноземних інвестицій (ПІІ) в Україну за 2020-2024 роки представлена схематично на рис. 2.4.

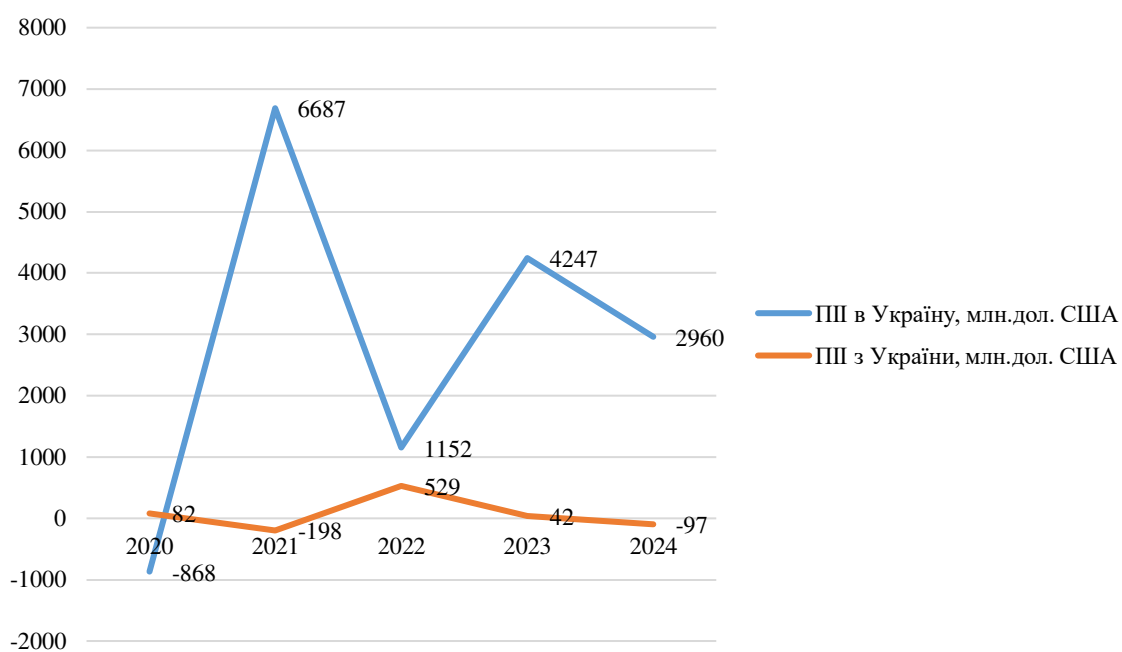


Рис. 2.4. Динаміка прямих іноземних інвестицій України, 2020-2024 рр.

Джерело: виконано автором на основі [32]

На сьогодні основними інвесторами в Україну є вітчизняні компанії та іноземні підприємства, які діють на українському ринку. Попит на такі інвестиції поступово зростає. За даними, понад третина членів Європейської бізнес-асоціації реалізували або реалізують інвестиційні проєкти в Україні у 2022–2024 роках, зі середніми вкладеннями в межах 3–8 мільйонів доларів.

Попри масштабну війну, іноземні інвестори не припинили вкладати кошти в українську економіку. Зокрема, вони інвестували у відновлення об'єктів, пошкоджених внаслідок обстрілів чи окупації. У 2023 році багато компаній спрямували кошти на закупівлю резервних джерел енергії, таких як великі промислові генератори. Крім того, з'явилися нові інвестиційні проєкти, а деякі компанії заявили про намір вийти на український ринок.

Для виробників зброї Україна має стратегічне значення. Наявність виробничих потужностей на місці дозволяє суттєво скоротити логістичні витрати, а також тестувати та вдосконалювати продукцію в умовах реальних бойових дій, що забезпечує конкурентну перевагу.

Інвестори також зацікавлені у близькості України до Європейського Союзу та перспективах, які відкриються після вступу країни до ЄС. Водночас низька вартість робочої сили порівняно із сусідніми країнами підвищує рентабельність можливого виробництва [33].

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ СТРАТЕГІЇ УКРАЇНИ

На сучасному етапі зовнішньоекономічна діяльність (ЗЕД) набуває дедалі більшого значення для розвитку національної економіки та економічної стабілізації держави, особливо в умовах війни та майбутнього подолання її наслідків. У розвинених демократичних країнах практично кожна галузь є частиною ЗЕД. В Україні ж через військові дії різною мірою постраждали всі сектори економіки, що негативно вплинуло на ЗЕД. Це загострює необхідність аналізу існуючих напрямів державного регулювання ЗЕД з метою визначення перспектив відновлення економіки країни завдяки активній участі у міжнародному економічному співробітництві [34].

Українська дипломатія діє в умовах впливу зовнішніх подій та динамічних глобальних і регіональних процесів, ретельно аналізуючи як виклики, так і можливості для країни. Світ стикається з посиленням поляризації, конфліктами між провідними державами, небезпечними кризами в різних регіонах і внутрішньополітичними змінами в США та ЄС. Попри ці труднощі, українська дипломатія продемонструвала ініціативність та інноваційний підхід у захисті національних інтересів, особливо в умовах російської агресії. Серед ключових досягнень - підтримка декомунізації, початок переговорів про вступ до ЄС, ухвалений Європейською Радою у 2023 році [35], а також довгострокові угоди про співпрацю в сфері безпеки з союзниками [36]. Однак тривалий конфлікт з агресором призводить до накопичення «політичної та економічної втоми» серед міжнародних партнерів, що впливає на геополітичний ландшафт, посилюючи старі й створюючи нові загрози.

Отже, зовнішня політика має бути гнучкою, щоб адаптуватися до нових геополітичних викликів і криз, враховуючи позиції та інтереси союзників. Це вимагає ретельного аналізу, прогнозування глобальних тенденцій у різних сферах і розробки превентивних заходів [37]. Загальна картина багаторівневих зовнішніх процесів, які прямо або опосередковано впливають на Україну, виглядає наступним чином:

- війна в Україні;
- глобальне протистояння між демократичними країнами та авторитарними режимами;
- послаблення міжнародних систем безпеки;
- американо-китайський конфлікт;
- внутрішньополітичні події у США;
- ескалація війни на Близькому Сході;
- вибори в державах-партнерах та міжнародних організаціях;
- низка регіональних інцидентів і конфліктів.

Ця структура умовна, оскільки всі ці процеси взаємопов'язані та мають причинно-наслідковий характер. Наприклад, реформування міжнародних безпекових інститутів, ізраїльсько-палестинський конфлікт та протистояння США і Китаю є «геополітичними загадками» у ширшому контексті глобальної поляризації між демократією та авторитаризмом. Війни на Близькому Сході також спричиняють локальні конфлікти всередині ЄС [38].

Численні загрози та загострення криз, зокрема російська агресія проти України, ще більше поглибили ідеологічний, політичний і економічний розкол між демократичним Заходом (США, ЄС, НАТО) та блоком країн з авторитарними або тоталітарними режимами, де порушуються права людини і домінує придушення особистості (росія, Китай, Північна Корея, Білорусь, Іран, Сирія). Ці протиборчі центри впливу змагаються за геополітичний контроль у

різних регіонах світу, включаючи Африку, Латинську Америку та Близький Схід [39].

У сучасній геополітиці сформувалися два протилежні напрямки. З одного боку, колективна солідарність, політична й економічна інтеграція західних демократій, які дотримуються прав людини, універсальних цінностей і норм міжнародного співіснування. З іншого боку, спостерігається посилення військово-політичного співробітництва й координації між авторитарними режимами, які прагнуть розширення свого впливу.

Глобальна поляризація стає дедалі виразнішою, перетворюючись на важливу геополітичну тенденцію. З одного боку, декомунізація Заходу, підкріплена самітом за демократію та Вільнюською декларацією G7, з іншого - розширення БРІКС і посилення співпраці між росією, Китаєм, Іраном та Північною Кореєю, демонструють зростання напруженості [40]. Цей конфлікт між демократичними та авторитарними групами загострюється, охоплюючи світову економіку та впливаючи на міжнародні організації. Ескалація протистояння між «демократією та авторитаризмом» імовірно визначатиме характер глобальних процесів у найближчому майбутньому. Політична безпека стає ключовим фактором сучасного світового порядку, а зовнішня політика України формується з урахуванням цієї поляризації та підтримки демократичних союзників.

Зовнішні події та глобальні й регіональні тенденції відкривають перед Україною як нові можливості, так і виклики. Завдяки героїчному опору російській агресії та захисту східноєвропейського простору від впливу Кремля Україна стрімко інтегрується в світову демократичну спільноту, зміцнюючи свої позиції в європейських та євроатлантичних структурах. Стратегічне партнерство з такими країнами, як США, Канада, Велика Британія, країни ЄС, Японія, Південна Корея та Австралія, сприяє підвищенню міжнародного авторитету України та покращенню її іміджу. Водночас підтримка США та

союзників у боротьбі за демократичні цінності прискорює рух України до ЄС та НАТО. Війна остаточно виключила можливість східної інтеграції, закріпивши вектор національного розвитку на захід.

З іншого боку, геополітична ситуація свідчить про те, що загрози і виклики зростають, тому українській дипломатії потрібно діяти в більш складному і небезпечному зовнішньому середовищі. Це спонукає Україну адаптувати свою зовнішню стратегію до нових реалій, а також до можливих проблем і ускладнень [41]. Враховуючи це, українська дипломатія має зосередитися на кількох ключових стратегічних напрямках. По-перше, необхідно підтримувати солідарність та всебічну військову й фінансову підтримку союзників, покращувати технічний рівень озброєння, що постачається Україні, розвивати оборонну промисловість за допомогою партнерів і зміцнювати економічну стабільність країни. По-друге, важливо максимізувати єдність Заходу у протидії загрозам на різних рівнях, зокрема у зв'язку з втручанням росії в європейські справи, процесами розпаду в ЄС і НАТО, а також з агресивними авторитарними режимами, що сприяють глобальній нестабільності.

Основною метою зовнішньої стратегії України є інтеграція до ЄС та НАТО. Важливим напрямком у відносинах з ЄС є створення умов для початку переговорів про членство в Євросоюзі. Це передбачає прискорене узгодження правових та технічних аспектів переговорів з Європейською комісією. Для цього необхідно:

- Завершити виконання основних рекомендацій Європейської комісії, зокрема ухвалення нового закону про лобіювання, а також прискорити проведення реформ у найбільш критичних для ЄС сферах, таких як робота антикорупційних агентств, реформа Конституційного Суду та вдосконалення законодавства щодо оцінки суддівської компетентності.

- Погодити реалізацію Національної програми адаптації українського законодавства до європейських норм на основі самооцінки, здійсненої урядом.
- Під час підготовки до переговорів необхідно зосередитися на:
 - Подальшому розвитку національних інститутів, відповідальних за європейську інтеграцію, як інституційно, так і кадрово;
 - Створенні мотивованих і професійних переговорних груп у різних сферах, визначенні пріоритетів та координації їхньої роботи;
 - Вжитті заходів для забезпечення максимальної прозорості та публічності переговорного процесу, зокрема через регулярні урядові звіти.
 - Спільно з союзниками та ЄС мінімізувати негативну політику Угорщини щодо інтеграції України до ЄС.
 - Продовжувати роботу на двосторонньому рівні та за участю Європейської Комісії для вирішення проблем, пов'язаних з обмеженнями на українську сільськогосподарську продукцію, а також з блокуванням українських перевізників на кордонах сусідніх країн.
 - Прискорити реалізацію положень Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, зокрема в таких сферах, як транспорт, фінансове співробітництво, боротьба з шахрайством і захист прав споживачів.

У зв'язку з сучасним станом зовнішньоекономічних зв'язків України постає необхідність впровадження заходів, які сприятимуть ефективному розвитку зовнішньоекономічної діяльності України та її окремих галузей у сучасних умовах міжнародних відносин. Одним із таких кроків є вдосконалення державного регулювання цієї сфери, яке наразі обмежене, зокрема у фінансовому та ресурсному аспектах. На сьогодні відбувається модернізація правових механізмів регулювання зовнішньоекономічної діяльності, включаючи ухвалення нормативно-правових актів, що впорядковують експортно-імпорتنу діяльність суб'єктів господарювання в умовах воєнного стану.

Українська зовнішня політика формується в умовах глобальної поляризації, що супроводжується конфліктами між демократіями та авторитарними режимами, а також загостренням криз у різних регіонах світу. Попри численні виклики, Україна продемонструвала інноваційний підхід до інтеграції в ЄС і НАТО, ефективно захищаючи свої національні інтереси в умовах війни з росією. Важливими кроками є завершення реформ, спрямованих на адаптацію до європейського законодавства, зміцнення оборонного потенціалу та підтримка партнерських відносин із західними країнами. Водночас перед українською дипломатією постає завдання збереження солідарності союзників і адаптації до нових геополітичних реалій, що потребує гнучкості, стратегічного прогнозування та прозорості.

ВИСНОВКИ

У контексті глобальних змін і зростаючих загроз для людства важливість міжнародної політики стає дедалі актуальнішою. Політичні фактори значною мірою визначають розвиток зовнішньоекономічних зв'язків, які охоплюють різноманітні сфери, включаючи економіку, науку та технології. Успішність зовнішньоекономічної діяльності залежить від чітко визначених стратегічних цілей, поставлених урядом, оскільки це забезпечує ефективну реалізацію національних економічних пріоритетів і сталий розвиток країни.

Стратегія зовнішньоекономічної діяльності є важливим інструментом для досягнення цих цілей. Як і в бізнесі, стратегічне планування на державному рівні передбачає не лише визначення конкретних цілей, а й адаптацію до змінюваних умов глобального середовища. Згідно з теорією стратегічного управління, це включає в себе формування ефективних планів, підтримку конкурентоспроможності і створення конкурентних переваг на міжнародних ринках.

Ефективність зовнішньоекономічної діяльності залежить від належного планування та організації процесу виходу на світовий ринок. Успіх визначається як внутрішніми факторами, такими як організація роботи, інформаційне забезпечення та кадровий потенціал, так і зовнішніми, такими як політичні, економічні та соціокультурні умови. Формування стратегії зовнішньоекономічних зв'язків повинно враховувати процеси міжнародної економічної інтеграції, оскільки глобалізація та взаємодія з іншими країнами створюють можливості для розвитку національної економіки, підвищення конкурентоспроможності та доступу до нових ринків. Успішна стратегія включає адаптацію до змін на світових ринках та врахування глобальних інтеграційних процесів.

Зовнішньоекономічні зв'язки є важливою складовою економічного розвитку, їх формування та еволюція тісно пов'язані з історичними процесами та розвитком цивілізацій. Підтримка та розвиток цих зв'язків залежать від ряду чинників, таких як економічні, політичні та ресурсні відмінності між країнами. Військові конфлікти мають значний вплив на зовнішньоекономічні зв'язки, і їх відновлення повинно бути частиною комплексної економічної політики, що включає регулювання фінансових, торговельних і інвестиційних відносин. Історичні приклади, як План Маршалла, показують важливість державної підтримки для економічної стабілізації та інтеграції в міжнародні ринки, що також актуально для сучасної України в контексті відновлення після війни.

Війна в Україні суттєво впливає на міжнародні економічні відносини, порушуючи глобальні торговельні зв'язки та руйнуючи економічні структури не лише всередині країни, а й у світі загалом. Повномасштабний конфлікт призвів до блокування ключових транспортних шляхів, ускладнення експорту важливих українських товарів, таких як зернові культури та залізна руда, а також до паралічу зовнішньої торгівлі Росії. Ці фактори спричинили дефіцит продовольства та енергетичну кризу, що особливо вплинуло на країни, що залежать від імпорту. Водночас, війна стимулювала країни до пошуку нових джерел постачання енергоресурсів та інших стратегічних товарів. Україна отримала значну міжнародну допомогу та розпочала переговори щодо вступу до ЄС, однак виклики 2024 року ускладнили ситуацію через виснажувальну війну, соціальну напругу та політичні процеси у країнах-партнерах.

Війна суттєво вплинула на зовнішньоекономічні зв'язки України, спричинивши перебудову торговельних потоків і переорієнтацію на ринки ЄС. Хоча експорт та імпорт залишаються нестабільними, основними викликами є логістичні труднощі, падіння морських перевезень і геополітичні суперечності. Попри це, країни, як-от Румунія, сприяють розвитку нових транспортних маршрутів, а Китай і Туреччина залишаються важливими партнерами. У сфері

інвестицій, попри воєнні ризики, іноземні компанії продовжують вкладати кошти в Україну, особливо в критичні галузі, пов'язані з енергетикою та оборонною промисловістю. Така динаміка свідчить про зростання стратегічної ролі України в регіоні.

Навчально-науковий інститут економічної безпеки та митної справи
Кафедра економіки та економічної безпеки

ДОВІДКА

Про перевірку кваліфікаційної роботи (проєкту)
на академічний плагіат

№ з/п 1	ПІБ автора твору	2 курсу, групи МЕМ-23-1, Рижук Діана Вікторівна
2	ПІБ наукового керівника	к.е.н, доцент, доцент кафедри економіки та економічної безпеки Коляда Олена Володимирівна
3	Тип роботи, що перевіряється (курсова, кваліфікаційна робота (проєкт)	Кваліфікаційна робота
4	Тема роботи	<u>ФОРМУВАННЯ І РОЗВИТОК</u> <u>СТРАТЕГІЇ</u> <u>ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ</u> <u>ЗВ'ЯЗКІВ УКРАЇНИ</u>
5	Рік написання	2024 рік
6	Оригінальний текст у роботі складає %	82,98 %
7	Схожість %	17,02 %
8	Цитати %	0,38 %

Відповідальна особа кафедри


(підпис)

Тетяна Гаврищук
(Ім'я Прізвище)

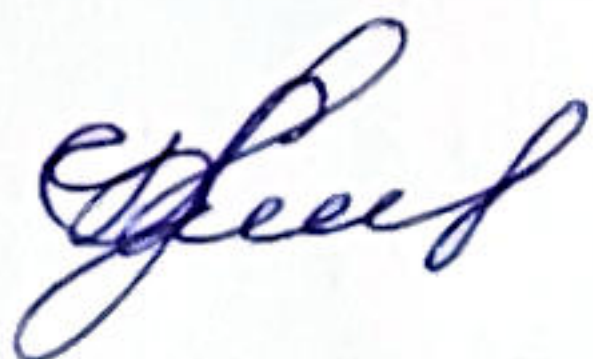
Відгук керівника кваліфікаційної роботи

Випускна кваліфікаційна робота студентки гр МЕМ 23-1 Рижук Діани Вікторівни на тему: «Формування і розвиток стратегії зовнішньоекономічних зв'язків України» виконана вчасно та на належному теоретичному та практичному рівнях; має необхідну кількість аналітичного матеріалу для дослідження проблематики. Відповідає встановленим, до таких видів робіт, нормам.

До недоліків можна віднести: можливо, більше уваги необхідно було приділити перспективам розвитку зовнішньоекономічних зв'язків України, а також незначні порушення при оформленні роботи, зокрема при посиланнях на джерела інформації та оформленні літературних джерел та описовість. Однак, дані зауваження суттєво не впливають на якість випускної кваліфікаційної роботи студентки групи МЕМ 23-1 Рижук Д.В..

Випускна кваліфікаційна робота Д. В. Рижук рекомендується до захисту з позитивною оцінкою (4).

Керівник кваліфікаційної роботи



О.В.Коляда

Висновок кафедри про кваліфікаційну роботу Кваліфікаційна робота здобувача вищої освіти

після попереднього захисту розглянута на засіданні кафедри економічної політики, маркетингу та бізнес-аналітики, протокол від « 8 » 01 2025 № 1 допущена/не допущена до захисту на екзаменаційній комісії.

Завідувач кафедри



Т. М. Паянок

РЕЦЕНЗІЯ

на випускню кваліфікаційну роботу
здобувача вищої освіти Державного податкового університету
Рижук Діани Вікторівни

На тему «Формування і розвиток стратегії зовнішньоекономічних зв'язків України»

Актуальність теми. Зовнішньоекономічна діяльність відіграє ключову роль у розвитку національної економіки, забезпечуючи приплив інвестицій, розширення ринків збуту, зростання обсягів експорту та імпорту, а також підвищення конкурентоспроможності української продукції на світовому ринку. Для України, формування стратегії зовнішньоекономічних зв'язків є важливим інструментом для забезпечення стабільного економічного зростання та інтеграції у світову економіку.

Наукова новизна даної роботи полягає у вивченні стратегічного управління та планування на рівні держави та господарюючих суб'єктів у забезпеченні ефективної зовнішньоекономічної діяльності країни, визначення методів, що мають застосовуватися при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності у процесі економічної інтеграції України. Отримані результати та висновки можуть бути використані як практичні рекомендації та напрямки для подальших наукових досліджень.

У роботі обґрунтовано висновки та прогнози щодо сучасного стану і перспектив формування зовнішньоекономічних зв'язків України. Отже, тема кваліфікаційної роботи є досить актуальною та значущою.

Якість проведеного аналізу проблеми, та табличного матеріалу. На достатньому рівні здійснено дослідження даної теми роботи. Стратегії зовнішньоекономічних зв'язків України є важливою темою для дослідження. Текстовий та табличний матеріал містить поглиблену інформацію досліджуваної теми. Були коректно підібрані методи та методики, що відповідають умовам дослідження. Структура роботи повністю відповідає завданню з підготовки магістерського наукового дослідження.

Обґрунтованість пропозицій і висновків та їх практична цінність у роботі полягає у тому, що успішність зовнішньоекономічної діяльності залежить від чітко визначених стратегічних цілей, поставлених урядом, оскільки це забезпечує ефективну реалізацію національних економічних пріоритетів і сталий розвиток країни. Стратегія зовнішньоекономічної діяльності є важливим інструментом для досягнення цих цілей. Ефективність зовнішньоекономічної діяльності залежить від належного планування та організації процесу виходу на світовий ринок. Успіх визначається як внутрішніми факторами, такими як організація роботи, інформаційне забезпечення та кадровий потенціал, так і зовнішніми, такими як політичні, економічні та соціокультурні умови.

До недоліків роботи можна віднести відсутність розробки прогнозу впливу загроз та загострення криз на розвиток зовнішньоекономічних зв'язків України.

Загальний висновок і оцінка роботи. У даній роботі було детально розкрито проблематику обраного напрямку, описано наявні проблеми та надано практичні рекомендації щодо їхнього вирішення. На підставі описаного матеріалу, магістерська кваліфікаційна робота виконана у відповідності з завданням та з дотриманням всіх вимог. Робота заслуговує оцінки «добре», а її автор Рижук Діана Вікторівна – присвоєння кваліфікації «магістра» з міжнародних економічних відносин.

Рецензент



Г. С. Мельничук, к.е.н., доцент,
заступник декана факультету
фінансів та цифрових технологій ДПУ